

ВОЛЬНАЯ Беларусь

Тыднёвік палітычны
і літаратурны.

Умоны падпіскі:

На год..... 12р.
Напоўгода..... 7р.
На 1 мес..... 1р. 50к.

Адрэс рэдакцыі і адміністрацыі: г. Мінск Захараўская, 18. Тэл. 176.

Перамена адрэсу 50 к.
Год выдання II.

Ніхай жыве Вольная Беларусь!

Зьмест № 2: Покліч, зьверж. П. Маслоўскаго; Фэдэрацыя і канфэдэрацыя, А. Б.; Становішчы Беларусаў, А. М. Ні розумам сыцімі, а сэрцам, дзея П. Васіленка; Сымон Музыка, імя І. Імя; Казаньскі фальетон М. Голі; На Беларусі і дробныя вершы.

—злучаныя Штаты Паўночнай Амэрыкі. Але даволі прыкладаў, бо гэта завядае нас далёка ад справы, і возьмемо толькі два прыклады: Злучаныя Штаты Амэрыкі і другой, вельмі блізкай да іх па духу, канфэдэрацыі.

Злучаныя Штаты пасталі з Ангельскіх калоніяў новай Англіі, каторыя, іосыя рэвалюцыі, сышлі ўласць Англіі і пачалі жыць нізалежна. Дзея таго, што яшчэ раней паміж імі вытварылася солідарнасьць эканамічных і палітычных інтарэсаў, дык ось гэтая солідарнасьць, побач с сывадомасьцю супольнага нацыянальнага зьвязку, ураз да выклікала патрэбу аб'яднання, і ў 1781 годзі створана была канфэдэрацыя, а ў 1787 г. фэдэрацыя 13 колоніяў штатаў. Канфэдэрацыя 1781 г. вельмі хутка патрапіла пагадзіць жаданні маладых гасударстваў, зьберагчы толькі што заважаную нізалежнасьць і вымогі жыцця, каторыя кіравалі іх да стварэння злучанага, магутнага нацыянальнага гасударства. Першае нажданне перамагло і гэта выявілася ў тых агранічэннях, што ажуралі цэнтральную ўласць канфэдэрацыі: напрыклад, право зносін з заграначнымі гасударствамі належыло да яе, але спэцаўнае ўмоў яе залежыло ад волі усім штатаў: штаты мелі абавязак даваць канфэдэрацыі войско і грошы, але канфэдэрацыя ўласць ні магла прымушаць іх да гэтаго, а толькі прасіла. Гэтая канфэдэрацыя жыла підоуга і толькі папярэджала мацнейшыя хаурус, аб каторым будзем гаварыць, калі пярэйдземо да фэдэрацыі. Найцікавейшая паміж канфэдэрацыямі, — гэта гасударствены гурт, каторы складаецца з Вялікабрытаніі, Канады, Аўстраліі і Паўднёнай Афрыкі. Паўночнаму — Канада, Аўстралія і Паўднёнай Афрыка, — гэта Брытанскія калоніі, а фактычна — гэта нізалежныя гасударствы, злучаныя ў сабодным канфэдэрацыйным хаурусе з мэтрополіяй. Кожная з іх суверэнна, кожная можа парваць зьвязак з Вялікабрытаніяй: ні ваеваць, калі яна ваяе, кожнае мае свае грошы (манэту), свае войско, кожнае нізалежна зносіна с суседнімі гасударствамі, але ўсе яны зьвязаны ніводным хатнім (унутраным) зьвязкам маральнай, палітычнай і эканамічнай солідарнасьці. Гэта такі жонны зьвязак, што Канада, з людзасцю ў востім мільёнаў, паслала на падмогу Англіі ў цяперашнюю вайну чотырыста тысяч забравельцаў і ахвяраваць колькі сот мільёнаў долараў на патрэбы вайны: тое самае зрабіла Аўстралія, а Паўднёнай Афрыканскія ахвотнікі аднараўна да Англіі ўсю нямоскую Афрыку. Гэта амерыканскі хаурус, сабодны канфэдэрацыя. Яна ні ма, у канфэдэрацыі ўсталяваць і ні гасударства, і гэта, ўсе амерыканскія дзяржавы, куды яны шлі, якія з'яўляюцца канфэдэрацыяй.

№ 2. 1918 г. 14-го студня. 1918 г. № 2.

Покліч.

Досыць пакутаю вам надрывацца,
Годзі няскі нам ярмо!
Тро' за работу грамадой узяцца,
Новае жыцце прыйшло.

Брызгнулі сонца праменні з усходу,
Зьявіне пакрыло наш край,
Роднаму людз прынесло свабоду.
Родзіна, маці, уставай.

Уставай, бо ўжо сонца узышло!
Званы гудуць у перазвоны...
Лес сіня, а рэчка, як шкло;
Небу зямля б'е паклоны.

Вольна уздымайцеся грудзі, —
Шчасьце ад нас відалеча.
Долю с сабою нясуць
Званы народнаго веча.

Петра Маслоўскі.

Фэдэрацыя і Конфэдэрацыя.

Цяпер паглядзімо, дзе-ж знаходзіцца вярхоўная (у такім умоўным значэнню) ўласць у канфэдэрацыі, фэдэрацыі і унітарным гасударстве?

Канфэдэрацыя — хаурус гасударстваў, часам такі вольны, што ў ім німашака цэнтральнае установы. Кожнае з гасударстваў жыве нізалежна, падтрымываючы блізкія таварыскія адносіны с сваімі канфэдэратамі, с каторымі яно зьвязана ці пісанай умовай, ці нават толькі зьвязкам солідарнасьці, без ніякіх афіцыйных умоў. Умова мае на мэці ось што: у важных выпадках, калі зачэпланы інтарэсы усіх канфэдэратаў, кожна з іх ні выступае асобна, а ўсе выступаюць разам, згодна. Калі адзін с канфэдэратаў, ламаючы ўмову, выступіць сам і апыніцца у цяжкім палажэнні, іншыя ні маюць абавязку намагацца яму: калі ж на каго-нібудзь з іх нападае вораг, — ўсе маюць абавязак а'ойна дапамагчы яму.

Канфэдэраты павінны памагаць адзін аднаму ў вострых выпадках, калі, напрыклад, зачэпланы інтарэсы аднаго з іх у сфэры эканамічных, палітычных і іншых адносін.

Канфэдэрацыя нічашае саусім вярхоў-

ных правоў яе частак, вярхоўнай іх нізалежнасьці; яна бароніць іх ад воньшніх (унешніх), нападаў і захавывае ім усё тыя эканамічныя і палітычныя выгоды, с каторых карыстаюць толькі найвялікшыя гасударствы. Пры гэтым Цэнтр. Урад ні патрэбя канечна, асабліва ў першы часі, і адносіны хаурусных градоў падтрымліваюцца больш-ці-менш частымі зьездамі дэлегатаў.

Пры істнаванні велікіх супольных спраў паміж хаурусьнікамі, канфэдэрацыя мае тэндэнцыю да ўзмацавання зьвязку паміж імі і да павольнага пераходу ў мацнейшы гасударствены хаурус — фэдэрацыю. Заводзіцца супольнае войско, мытны, шаттовая згода і таму падобнае, а так само і цэнтральная ўстанова гасударственаго парадкавання з дэлегатаў хаурусных урадаў. Але установы гэтыя маюць вельмі малое поўнамоцтва, і ва усіх важных справах пытаюцца згоды усіх хаурусьнікаў.

Такім чынам, у канфэдэрацыі вярхоўную ўласць маюць толькі грады хаурусных гасударстваў. Канфэдэрацыя — гэта адна з найстарэйшых форм хаурусу і на яе ні якая людзкая раса ні жэ не напалі: яе мы спатыкаем і на старой Усходзі, і ў цэнтральнай Афрыцы, і ў індэянаў Паўночнай Амэрыкі: мы ведаемо, што два слаўных хаурусы старой Грэцыі (Элады) — ахейскі і этолійскі — былі канфэдэрацыямі. Платон, апісуючы мітычную Атлантыку, кажа, што гэта была канфэдэрацыя 10 гасударстваў.

Сярод хаурусоў фэдэрацыйнаго тыпу сярэднявэковай Эўропы была шмат прадуманых канфэдэрацыяў, асабліва ў Італіі. Яны унісалі ў гэралічную гісторыю людзасці шмат слаўных страўнаў, — дзея прыкладу возьмемо фэдэрацыю Ломбардзіі гарадоў. (Lega Lombarda). Яна складала бараніла нізалежнасьць Ломбардыі нават тады, калі Фрыдрых Барбароса захапіў усю Італію.

Юлі Цэзар знаходзіць калы канфэдэрацыі ў старой Галліі. У часе Мэравінгаў, Франкскае гасударство злучалася ў канфэдэрацыйным хаурусе франкоў, швабаў, баварцаў і іншых. У часе Гугенаў — гэты паўднёна-заходняя Францыя была злучана ў канфэдэрацыю згодна з навукам Кальвіна. Кальвінізм, прапонушы пратэстанцкае сэкстанство і пераходзіць у Амэрыку палітыку гэралічных канфэдэрацый штатаў с каторай вырастае адна з найвялікшых сучасных гасударстваў,

Рэдакцыя
6-й партыі РСФСР
Імя Я. І. Леніна

соткі год жылі ў адных дзіржаўных гра-
ніцах. Конфедэрацыя і ў злучаных Шта-
тах і ў Брытанскім хаўрусе ні з'яўляецца
зусім выварушанай формай міжгасудар-
ственных арганізацыяў, і ў абодвух вы-
падках яны раздзіліся ў самой нацыі с
прычыны нацыі да злучэння, і
гэты нацыі ні знік з утварэннем конфэ-
дэрацыі, а змусіў яе перарабіцца ў фэ-
дэрацыю. Фэдэрацыя—гэта так само кам-
промі паміж 1) жадаваннямі маладых і ні-
вялічкіх арганізмаў нізалежнасці і 2)
вымогамі злучэння дзеля таго, каб ства-
рыць адну моцную нацыю. Рожніца па-
між імі ось у чым: у конфедэрацыі хоць
-бы часова перамагае першая сіла, а ў
фэдэрацыі заўсёды перамагае другая.
Ось, дзеля гэтага, мы маем гасударствы
с падвойным характарам устаноў, с кото-
рых адны захоўваюць нізварушэннымі
правы хаўрусікаў, а другія стараюцца
звыштожыць граніцы паміж імі, стварыць
унітарнае гасударства. На гэтым грунце
з'явілася думка, быццам фэдэрацыя, у
працівапаложнасць конфедэрацыі, есць іка
хаўрус ні нізалежных гасударстваў, а аў-
таномных правінцыяў і краёў. Думка гэ-
та нісправядліва і прычына нават кон-
серватыўным тэарэтыкам гасударствена-
го права. *Фэдэрацыя—гэта хаўрус ніза-
лежных гасударстваў, складаючых но-
вае гасударства на ўзаемных умовах.*
(Фэдус). Ось класічнае тлумачэнне фэдэ-
рацыі, каторае мы спатыкаем і ў вучэб-
ніках і ў энцыклопедычных слоўніках:
«Фэдэрацыйнае гасударства—гэта гасу-
дарства, каторае зложана з колькіх гасу-
дарстваў і с каторых кожнае прычыня-
ецца да выяўлення яго гасударскай волі»—кажа прафэсар С. Котлярэўскі
(Конституцыйнае право, стр. 64), а пра-
фэсар С. Кокошкін кажа: «Хаўруснае
гасударства, ці фэдэрацыя—гэта зложанае
гасударства ці, інакш кажучы, гасу-
дарства складзенае з некалькіх гасудар-
стваў» (Російское Государственное право
II—150). Фэдэрацыя ад конфедэрацыі рож-
ніцца ў тым, што ў фэдэрацыі мы маем
зусім арганізаваную цэнтральную уласць
са строга азначаным правамоцтвам і да-
волі шырокай кампетэнцыяй. Конфедэра-
цыя рожніцца ад унітарнага гасударства
глаўным чынам у тым, што фэдэрацый-
ны урад арганізуецца с прадстаўнікаў ад
урадаў усіх хаўрусных гасударстваў на
аднакіх варуках. Пытанне—што даты-
чыць цэнтральнай уласці, а што хаўрус-
ных урадаў—мае ў фэдэрацыі вялікае,
але усе-ж такі ні так важнае значэнне.
Найвялікшае значэнне мае тое, як зарга-
нізаваны цэнтральны урад. Ён можа
мець нават шырокае паўнамоцтва, але та-
му, што ён зусім у руках дэлегатаў
хаўрусных гасударстваў і працуе над іх
даглядам і кантролем, ён ні нібезпечны
для верхоўных правоў хаўрусных гасу-
дарстваў.

(Працяг будзе).

А. Б.

Вольная трибуна.

Становішчо Беларусі.

Рэвалюцыйная хваля дасягла апош-
няй магчымасці. Нічы далей німа куды

і німа чаго. Усё, што можна было раз-
рушыць, зруйнавана. Разгойданы вагар
яшчэ нахвалюецца, але момэнт адліву
ужо нідалечка. Набліжаецца час буда-
ўніцтва, час аднаўлення разбуранага жы-
цця.

Трэба вызісціць становішчо нашае
бацькаўшчыны і асьвятліць той шлях, па
якому пойдзе палітычнае жыццё нашаго
краю. Рэвалюцыя—гэта борка новых,
насьвежых форм жыцця с старым, ад-
жылым парадкам. Не мэта—разрушэ-
не. І хоць мы бачым, як побач з раз-
рушэннем робяцца спробы новаго буда-
ўніцтва, але наперад ведаем, што больш
частка далёка сягаючых рэвалюцый-
ных лезунгаў ні збудзецца і падчас асу-
джана на пэўную смерць. Застаецца тое,
што аднаўдае культурнай высокасці на-
сялення, што дапасуецца і памяркоўна
уляжацца с палітычнымі варункамі і на-
ворнымі [внешнімі] сіламі, якія выявля-
цца ў даны момэнт на міжнародным не-
басхілі. Як відаць, надворныя уплывы
будуць мець рашучае значэнне на буду-
чы устрой Беларусі. Дзеля гэтаго трэ-
уважна прыгледзіцца да таго, што дзея-
цца навокала.

Посыля Франка-Прускай вайны, у
аб'яднанай Германіі з дзіўнай шпаркас-
цю стала выростаць дзяржаўная сіла ня-
мецкаго народу ва усіх напрамках. Та-
м ры нямецкаго гатунку сталі с перава-
гаю канкурыраваць з ангельскімі нават
ў самой Англіі, а, глаўнае, у яе калё-
ніях: с кожным годам стаў пабольшваць
флот ваенны, гандлёвы і пасажырскі;
расла армія,—усё гэта дужа завіпакоі-
ло Англію, катораая ні бачыла іншаго
выйсця для сябе, як ваенны разгром
Германіі. Толькі шляхам вайны спадзе-
валася збавіцца Англіі ад такога дужа-
го і спрытнаго канкурэнта, якім стаў ня-
мецкі гандлёвы стан.

І вось, калі, гадоў 10 таму назад, ня-
бошчык Эдуард VII ангельскі прыезджаў
у Расію, то уся палітычная прэса за-
варыла аб тым, што Англія шукае хаў-
руснікаў дзеля утварэння коаліцыі про-
ціў Германіі, што і збылося ў ціпераш-
нюю вялікую вайну. Умоваю коаліцый-
нае згоды агулам—быў разгром Германіі,
а кожны с хаўруснікаў па асобку меў
на увазі свой уласны інтарэс. Але на-
енны разгром Германіі сам па сабе яш-
чэ ні забеспечываў, як таго бажалася,
інтарэсаў Англіі. Складалася запаньсі-
вая камбінацыя,—адзіл с хаўруснікаў
(Расія), дзякуючы разгрому Германіі, мо-
гяшчэ больш узрасці ў сілі і зрабіцца
ні менш нібезпечным за Германію. Вы-
ходзіло так, што калі пашанцуе адсеч
адну галаву, дык побач вырасце другая.
Забеспечыць сябе і з другога (расійска-
го) боку стало заданнем ангельскай па-
літыкі. Як яна падыходзіла да гэтае

мэты,—с пэўнасьцю сказаць покі што
трудна, але што-колячы і цяпер ужо
выявілася. Першае,—унесь цяжар вай-
ны узваліць на плечы Расіі,—ні дар-
ма, ёсць ведама, а пры матэрыяльным
падтрыманні; другое,—Францыя і Англія
гатовы пайсці на большыя, як было аб-
вешчана пры самадзяржавіі, уступкі па
польскаму пытанню і згаджаюцца утварыць
сільную, нізалежную Польшчу, як
праціўна Расіі.

Для Германіі, як бліжэйшае суседкі
Расіі, ваенная сіла Расіі яшчэ горш
страшная, як для Англіі. А таму Герма-
нія пастараецца выкарыстаць сучаснае
безладзе і слабасць Расіі, каб падзя-
ліць яе на асобныя гасударствы,—без
«анэксіі і контрыбуцыі», разумеюцца, і
на аснове «самавызначэння народаў», як
таго вымагае «дэмакратычная формула»
сучасных вялікарускіх уладароў—Леніна
і Троцкаго. На «дэмакратычны мір», за-
прапанаваны большэвіцкім урадам, Гер-
манія ўжо выславіла сваю згоду, ні кеп-
ска рахуючы, што ні водзін народ ні ад-
кажацца ад нізалежнасці. Прытым мож-
на с пэўнасьцю сказаць, што монархі-
чная Германія, ствараючы новыя дзяржа-
вы, ніколі ні згодзіцца, каб пакінуць іх
рэспублікамі.

Вот больш-менш пэўныя перспэктывы,
якія рысуюцца нам у нідалёкай бу-
дучыні. І калі ім суджана збыцца, то
яны ні павінны захапіць нас у ніспа-
дзеўкі. Амаль ні уся Эўропа і нават да-
лёкая Японія зацікаўлены, каб Расія ра-
скідалася на складаючыя яе часткі, а су-
часны момэнт як ні трэ лепш спрыяе
таму, каб збыўся распад дзяржавы Ра-
сійскай. Ні вырашаючы таго, які будзе
канец ціперашняе вайны,—можна с пэў-
насьцю сказаць, што разгрому Германіі
ні будзе. Такім чынам, голас Германіі ў
справі раздзелу Расіі будзе мець паную-
чае, а можа, рашучае значэнне, і калі
яна выказала згоду на дэмакратычную
формулу міра, пабудованую на самавыз-
начэнні народаў, дык так ці гэтак, а гэ-
тая аснова адыграе пэўную ролю, і на
міравым кангрэсі Беларусь адтрымае пра-
во голаса.

Гісторыя рэвалюцыяў розных краёў
досыць нам сьведчыць, што круг руйну-
юча-рэвалюцыйны і змяняючы яго пе-
рыод творчасці,—кожны ў асобку вы-
лікае да чыннасці сваіх людзей, сваіх
дзеячоў, ні падобных паміж сабою ні
тэмпераментам, ні узростам, ні асьветаю,
ні грамадскім становішчам. Словам, пе-
рыод рэвалюцыйны мае сваіх людзей, ка-
торыя ў перыод творчае работы, ў час
рэвалюцыйнаго будаўніцтва, адыходзяць у
бок, а на іх месца прыходзяць новыя,
іншыя людзі, каторыя падчас рэвалюцый-
най буры стаялі ў баку. Звычайна гэта
завецца, што буржуазія карыстае с пра-

цы работніцтва, пролетарыяту. Як-бы яно там ні было, але факт той, што ў час рэвалюцыі працуюць адны людзі, а ў час посяля-рэвалюцыйны—другія. Гэта трэба падкрэсліць, каб заўважыць, што існуючыя ў нас цяпер беларускія рэвалюцыйныя арганізацыі, са сваёю партыйнай ідэалогіяй, будуць мала падготовленымі да будучай творчай работы, да адбудавання свайго краю. Гэта тым больш важна, што беларускія рэвалюцыянеры да гэтага часу ні выказалі уласнай палітыкі, уласнай ініцыятывы, а заўсёды ішлі па пятах за рэвалюцыянерамі вялікарускімі, расійскімі. Разгон усебеларускага зьезду паказаў, што агульнасоцыялістычная палітыка палануе цэлы край.

Узяўшы ўсё гэта на увагу, належыць заўважыць, што людзей іншых поглядаў, іншага пераконання, каторыя вышэй за ўсё ставяць інтарэс цэлага краю,—патрэбы свае родзіны Беларусі.

Трэба спадзевацца, што беларусы за вярнутым кардонам, с пэнтрам у Вільні, ужо гатуюцца да новых падзеяў і чакаюць падтрымання з нашага боку, каб у крытычны момэнт выступіць згодна, без спрэчак і непаразуменняў. Мы павінны ясна сабе уявіць, якія перашкоды струюць нас пры адбудаванні дзяржаўнага жыцця. Ні завіднае географічнае становішча, сумная гістарычнасць, страта народа свае інтэлігенцыі, застоі ў развіццё нашай мовы, каторая сярод некаторых

можа выкаікаць спрэчкі ў адносінах яе да дзяржаўных мэтаў: распад народу на дзве культуры, па два вераіспаведанні; хібнасць беларускае школы і пазнання свае нацыянальнай асобнасці; агульная цемната, апэтыты суседзяў на «этнаграфічны матэрыял», за які некаторыя лічуць беларускі народ,—усё гэта такія труднашчы, што патрабуюць напружэння ўсіх нацыянальных сілаў. Надыходзіць да гэтых пытанняў с партыйным катэхізмам і вырашаць іх партыйна німа ніякай магчымасці. Тут патрэбны агульна-нацыянальныя сілы, або схіліцца перад поступью лёсу і пакораіва ждаць, «што дзень градуючый намъ гатовіць»...

Я. Р.—ч.

К. Вяслы.

Ні розумам сыцяміу, а сэрцам.

(Пьеса з вясковага жыцця на 4 акты).

(Глед. № 1.)

Зьява VI.

(Тыя самыя, апроч парабка).

Бацька да Насты. Гэта я ваумысьля паслаў Янку у пагельню, каб пагаварыць с табою ні пакепліваючы, мая ты дачушка, бо вігожа нам так доўга вадзіць чалавека. Учора угледзіў мяне ў цэркві, дык да сябе паклібаў. Базау, калі згода з нашага боку, дык у суботу ў сватэ прыедзе. А мне і казаць німа чаго,—лепшага чалавека і шукаць ні трэба. Дык скажы ты мне: згаджаешся ты на маю айцоўскую волю ці не? Я казаў і яшчэ раз кажу: лепшае пары і звайці вельга. Ён багаты, зграбны і чачальства спраўны. Мне сам пісар казаў, што з яго галавою, ён і за прыстава можа быць. Ну, дык што-ж ты скажаш, мая Настулька?

Наста. Я ўжо казала табе, мой татэчка: рабі як хочаш.

Бацька. Гэта я ўжо чуў, Наста. Ты гэта кажаш, быцым я твой непрыяцель і прымусяць цябе хочу. Але я хочу, каб ты зразумела сама, што я ні ліхадзей твой і благога табе ні хочу. Ты можа-б за каго і лепей пашла б, але я ні магу аддаць цябе за былі каго. Ты у мяне едынычка, і ні хочу я, каб хто, нічога ні маючы, за тваім пасагам гнаўся, а ні за табою.

Матка. Выбачай, Язэпка,—але можа-б і Грышка твайго багачыя на векі ні пусьціў-бы?

Бацька (павышаючы голас). Які Грышка?

Наста. (З дакорам). Вот, мама!..

Бацька. (у злосьці да дачкі). Ці ні Дзівак гэта, с каторым ты дружыла, на пасту ганяючы? Гэта той галануця, бацька каторага пасьвіў сьвінні, а матка па сьвеці жабраваць хадзіла? (Да старой). Дык ты гэта з ім хочаш парадніць Язэпа Дораша? Таго Дораша, чый сын вясны прайшоў і з гаспадарам засядае? Таго Дораша, катораму ўсе мужыке шапкі скідаюць? Ха-ха-ха! Язэп Дораш будзе сват Альзэбеты-жабрачкі, а зяць будзе за парабка ў цесьці! Вот дык гонар Язэпу Дорашу! А па маёй сьмерці зяць, каторы гаспадаркі ніколі ні бачыў, спусьціць Язэпава дабро, па карчомках гуляючы, а дачка будзе прахадзіць бацькавы кошы ў магілі варочаць? (Зноў да дачкі). І ты, дачушка, хочаш пайці за яго? За гэтаго брата, бізнар чыіка?! Дык не-ж,—ні будзе гэтаго! Чуюць? Ні я жыў, ні ходзіць поўнае,—ні будзе таго, каб бацька раскідаў мае дабро, маю крыўную працу. Ні

дажджа ён гэтага, ліха матары яго!.. (Наста крыюма уцірае сьлезы).

Матка. Грэх табе, Язэпка, гэтае лаяцца!..

Бацька. Маучы, старая падза!.. Наста, плачучы, устае з-за столу, матка прыбірае са стала).

Зьява VII.

(Тыя самыя і Лэйзар).

Лэйзар. Дзень добры, пане Дораш! Жагнай Божа!

Стары. (Сяродзіта). Дзень добры,—садзіся.

Лэйзар. Дзякуй! Як маецца? (Вітаецца з гаспадаром, потым з гаспадыняй). Цетка ці здарова? Павеначка, як маецца?

Наста. (хаваючы сьлезы). А нічога, Лэйзарка,—як ты маешся?

Лэйзар. Дзякаваць Богу, памаленьку кратаюся: то ракам, то бокам, то скокам. Ха-ха-ха! (Сіпае сьмяецца).

Стары. Дык што скажаш, Лэйзар? Пэўна да нас ні так?

Лэйзар. Прыехаў да бана цэлы соцянку купіць, а тым часам, можа на продаж што болячы маецца?

Стары. Да прадаў нічога ні маю. Было пудоу 30 леташняго аўса, дык Лейба забраў,—ён лепшую, як ты; пану дае. Ды вот я сам хацеў у цябе быць. Мукі мне можа трэба будзе пшанічнай, пудоу са два, толькі добрай—крупчаткі. Ты маеш цяпер?

Лэйзар. Есьць, чаму не? (Цішэй) Толькі цяпер мукі падаражэла на залатоўцы на пуд...

Стары. Вот дзіво сказаў! Ціпер ўсё падаражэла. Вунь цэгла задзілася ў цане на пэлых два злоты на сотні.

Лэйзар. Вуй! (усплескае рукамі). Хіба сьмяецца, пан Дораш?

Стары. Які там сьмех? І цэгла і вапна падаражэла.

Лэйзар. і вапна? Ах! А я хацеў селета хату тынкаваць!.. І многа падаражэла?

Стары. Не, ні вельмі,—па два рублі на боцы...

Лэйзар. Па колькі?

Стары. Па два рублі.

Лэйзар. (Зноў усплесківае рукамі). Па два рублі?! (Крыху памаучаючы, цішэй і лісьліва). Слухай, пане Язэпе! Як для каго, а для самога і па старой пань мукі дастанем. Ужо неяк будзе! (Надмігвае лісьліва і гаворыць яшчэ цішэй). Я ўжо чуў, што сам аддае за вурадніка дачку. Ой, ўжо панна Наста паняй будзе, вот якой паняй, што і за пэнь шагоў ні падходзь. (З натхненнем). І ўсё будзь зяць паняй! Ой, якое шчасьце Бог дае добрым людзям! Сын такі пан, што, каб тронкі, то і губэрнатар, а цяпер і дачка за вурадніка выходзіць. Ціпер Язэпу Дорашу на ўсім павеці роўні німа! Ціпер ён самога старшыню за поас затне!

Ды што яму старшыня?! Ен старшыне у бараду плоне. Ен яму такое зробіць, што старшыня і ні, і ні... (Ні хапае слоў ад натхнення).

Стары. Ну, годзі табе! Што будзе уперадзі, тое Бог ведае; а цяпер едзь у пательню, і я зараз буду. Але памятай: муку я у цібе азьму па 8-і злотых.

Лэйзар. Не, пане Дораш, ані як ні можна таея, як на воеім з грызуняй.

Стары. Па васьмі аддасі, а я табе шток болькі пацагелів накіну.

Лэйзар. Ну-ну, ніхай будзе, як сам кажаш. Бываіце здаровічкі! (Выходзіць).

Зьява VIII.

(Тыя самыя, апроч Лэйзара).

Стары. (устаючы з-за стала, да дачкі). Чула, што сказаў я жыду? Праз два тыдні паедзеш да шлюбу, а маскала ці дажджэш,—так і памятай!

Наста. (са сьлязьмі). А мой татачка, а мой роднічкі! Ці-ж я табе надаела, што ты мяне с хаты гоніш; ці я табе ні паравіла, ці я цібе ні слухала, ці табе людзі на мяне нагаварылі... (Плача. Бацька маучыць).

Матка. Прауда, Язэка,—на што ты яе гоніш? Ці яна у нас перэстарак, ці у нас хлеба ні хапае?

Стары (памякчэушы). Эх, мне гэтыя бабы! Ні дарма нехта разумны сказаў: у бабы волас доўгі, а розум кароткі. (Перадражніваючы). Ні перэстарак! А сама забылася, як сямпаству гадоу хацела за Юрачку-музыку выйсці. Каб ні пан ды бацька, дык-бы дзякавала цяпер жабруючы! Ні перэстарак? А ці ведаеш ты, бабская твая галава, што дзеўка да 19-і гадоу толькі і тавар, і калі трапляюцца добрыя людзі, дык німа чаго і хванабэрыць.

Старая. Дык ніхай будзе па-твоему, але каб хоць Костуську наказаць. На трэйнім тыдні два дні сьвята, яму можна будзе прыехаць. Што ен скажа, паслухаем.

Стары. Ен тое скажа, што і я кажу, што кожны разумны чалавек скажа. Ну, але калі так вам хочацца, дык пакажам яго. Ніхай прыежджае. (Выходзіць).

Зьява IX.

(Матка і дачка).

Наста. Мая мамачка, мая мілая,—скажы мне, што рабіць, што чыніць? Што я зрабіла свайму татачку роднаму, што ен хоча мяне аддаць за німілаго, нілюбимаго...

Маці. (ніпэўняно) А мая дачушка,—што-ж я зраблю? Бацька-ж пэўня ні ліхадзей твой і кепскаго зрабіць табе ні хоча. Пойдзеш—прывыкнеш і жыць будзеш.

Наста. Як жа я пайду за яго, калі ні міл ен сэрцу майму. Кажуць: панай будзеш,—а мне гэтае панство горш за дамавіну. Лепш з мілым у закурэлай хаці век зьвябаваць, як з німілым панаваць.

Маці. Ты гэта кажаш, дзіцятко, бо яшчэ гора ні бачыла, бядноты ні ведаеш. Ні дай, Бежа, дачушка, жыць у беднасьці, усім бланяцца ды чужыя парогі абіваць.

Наста. Гэта ты, мамка, каб мяне супакойць. Ці ні сама ты казалася, як Антось Кісель жонку прагнаў,—што лепш з мілым жабраваць, як з німілым панаваць. Ці ні сама ты ні раз уздыхала, маладыя леты і свае першае каханне успамінаючы.

Маці. (уздыхнушы). Але, прауда, дачушка,—гэта я казала.

Наста. Ну, вот бачыш! А мне кажаш, што як пайду, дык прывыкну і шчаслівая буду. (Плача) Не, ні прывыкну я ніколі. Божны дзень буду свае сьцежачкі сьлязьмі паліваць, успамінаючы, што ні зрабіла я у свайго татачкі роднаго свайму сэрцачку волі з мілым век гараваць і, гаруючы, яго дзякаваць.

(Заслона спадае).

Дзея трэйцяя.

Зьява X.

(Хата у Дораша прыбраная па сьвяточнаму. Змрок. Наста у сьвяточным убранню сумна сядзіць каля вакна. На канцы вескі чуцен сьпеў хлопцаў з дзеўчатамі. Сьпеваюць).

Учора ні быў, сёгодні ні быў,—
Знаці мой мілы мяне прызабыву (2 раз.)
Яшчэ ні забыву, хіба забуду,—
Сяду, паеду, сем лет ві буду.
Такоі бяды—найму сакала,
Найху сакала с чужой старань.
Смуген мой сакол, смуген ні вясел,—
Знаці, саколе, зьзяюлі німа?
Учора была зьзяюла мая.
Сёгонні раню застрэліла.
Ні такі-б жалі быў, каб дзе у ірыне,
А то на моры на сінёй вадзе.
Такоі бяды—найму казака.

Найму казака с чужой старань,
Пасаджу яго у канцы стала,—
Буду глядзюці, як на сакала.
Смуген мой казак, смуген ні вясел,—
Знаці, казака, дзяучыны німа?
Учора была дзяучына мая,
Сёгонні раню адмоўляла.
Ні такі-б жалі быў, каб хто далекі,
А то суседзі на адном дварэ.
Па воду ідзе, дзень добры дае,
Майму сэрцачку жалю дадае.
Вадзіну нясе—разліваецца,—
Мае сэрцачко разрываецца.

Наста. Сьпевайце, дзяўчаткі, сьпевайце, хлопчыкі! Праганіце маю тугу, асушыце мае сьлезы горкія. (Уздыхае) Ды не,—ніхто ні асушыць іх, хіба сырая зямелька. Німа сэрцу волі, дык німа і долі. (Аблегшыся змаркочаная на руку, гэтак сядзіць некі час. За сцэнай чуцен адзін голас,—спачатку ціха, потым, надыходзячы, мацней і мацней).

Каб я знала, каб я ведала
Свае горкае замужыцка!
Лепш-бы я у айца, мамкі была,
Піла-б, ела ўсе гатовае,
Насіла-б я ўсе балевасе;
Што суботкі вымывалася-б,
Што нядзелькі прычасалася-б;
Даму прыдзе п'яны, ласца?

Русу косу расчасала-б.
З русай косай размаўляла-б.
—Ох, мая ты каса русая,
Каму, коса, прызастанешся?
Ці годнічку, ці нігоднічку,
Ці таму, што упіваецца?
Ці таму, што упіваецца,

(Пры апошнім куплеці Наста, схамянуушыся, пачынае прыслухівацца, а потым з радасным усклікам бяжыць пад вакно: «Гэта-ж Грышачка!»)

Сам лажыцца у ложу снаці.
А мне вяліць раззубаці.
А мне млодай ды ні хочацца
Ды п'янічанькі варочацца.

(Дзьверы разчыняюцца і у хату уваходзіць Грышачка с прывітаннем: «Добры вечар, Настачка!»)

Наста. Добры вечар, Грышачка! (Вітаецца). А дэкуль гэта Бог прынес цябе?

Грышка. (трымаючы руку Насты) З маскалаеу вярнуўся, Настачка. Адслужыў чатыры годы, нават з японцам ваеваў, а цяпер вось да дому прышоў.

Наста. Т-ак, Грышачка. Садзіся-ж у нас, там на зуслоні (наказвае рукою).

Грышка. (з дакорам) Толькі там, на зуслоні, а бліжэй ні можна, як бывала?

Наста. Э, Грышачка, што было, тое мусіць, ні верніцца.

Грышка. Т-ак, Настачка! Ты хочаш сказаць, што калі хто радзіўся бездольным, то ніхай ні чакае сабе шчасця на зямлі. Разумею... Усе жыцце хадзіміце поруч з горам і ні рэстанецца з ім ні на моры, ні на зямлі. Ні пашле яму Бог сьмерці і на вайне. Пра такіх бездольных, як я, старыя людзі і прыказку зляжылі: хоць за мора,—за мной горб.

Наста. Якая-ж у цябе бяда такая, мой Грышачка?

Грышка. Яшчэ й сьмяецца!.. Ці ты ні ведаеш мае бяды? Мая бяда, мае гора, мая боль—гэта ты. Э-э! Але што табе да гэтаго?.. Я пра ўсе чуў. Ты багатая а я бедны,—я табе ні роўня! Ты будзеш панай, а я—мужык; мае дзело працаваць. Толькі грэх на душу узьня: забітаго ворага абабраў. Думаў з дурной галавою, што гэтым ласку заслужу. Зьбіраў капячку да капячкі. А тут ўсе забыто. Што было, тое былым зарасло...

Наста. Грышачка, галубочак,—дарма Бога гнеліш. Ні вінавата я,—паслухай!..

Грышка. Ат, што тут слухаць!.. (Сьпевае).

Бядай ты і ці
Марне заўрапалі,
Як мы любіліся,—
Цяпер перасталі.

Як мы любіліся
Нас людзі ні зналі.
Цяпер разстаемся.
Як на небі хмары.

Быўаіце здаровы
Ды тыя парогі.
Ды гдзе пахадзілі
Маё белы ногі.

Ды гдзе пахадзілі,
Хадзілі ні будучы.
Каго мы любілі,
Любілі ні будзем.

(З другога куплета далучаецца Наста).

Грышка. Баста, пайду у сьвет шукаць апошняй пась-
целі. А ты жыві шчасліва. Бывай здарова Настачка, ні памі-
най мяне ліхам. Я буду любіць цябе да ськону, буду маліцца
за цябе Богу. Дай толькі яшчэ раз паглядзець на цябе, на
твае ясныя вочы. дай пацалую цябе апошні раз... Мілая...

Настачка... (Шалуюцца).

Грышка. Аставайся здарова, Наста! (Глядзіць на яе).

Наста. Грышачка, галубочак, ні пабідай мяне! Астанься
хоць на нядзельку!

Грышка. (выходзячы) Бывай здарова! Вот тут мая
падзея на шчасьце (Кідае кецку з грашымі), можа Бог
грэха даруе. (Наста шугаецца да яго, але ў сеньях чут-
на размова) «Да забачэння, Костусь!» — «Да забачэння,
куды-ж ты уцякаеш, Грышка?»). (Працяг будзе).

Сымон Музыка.

(Казка жыцця).

Часьць трэцяя.

II.

Нівядомая дарога...
Край далёкі і чужы...
Вы сулілі сэрцу многа,
Хто ўсхадзіў на рубяжы
І знайходзіў у сабе сілы
Путы пропласці парваць,
За парог ступіць німілы,
Долю, шчасьце пацукаць.
Вы цягнулі, вы пужалі
І для беднай галавы
То надзеі параджалі,
То сумленнем білі вы...
У чым жа ваша гэта сіла
Над бяздольнаю душой?
Што дае ёй мах і крылы
Узняцца смела над зямлёй?
І чаму вам ўлада дана
Сэрцу чарамі абвіць,
Каб пущіну у край нізнаны
Пышна рукамі укрыць?
Толькі ж часта насмехалісь,
Злосна зманьвалі вы нас,
Як мы шчыра давералісь,
Пакладаліся на вас!..

Ціхім ранкам, ў задуменні,
Йшоў Сымон у Божы сьвет,
Сам ні знае, што сустрае,
Ці пакіне ў ім след.
Па бакох пале ляжалі,
Пападаліся гае,
І дарогу прабегалі
С ціхім гулам ручае
І шчасліва беглі далей
Між высокіх беражкоў,
Гаманілі хвалька с хвалею
Сьпевам роўных галасоў
І у душу закідалі
Вотклік згоды і спакой.
Іх аленшыны віталі
І ад сонейка хавалі,
Стаўшы цеснаю сыяной.
Беглі сыценкі між жытамі
Па узгорках і лагох,
І прыгожа васількамі
Убраў поле тое Бог.
Шоў Сымон адзін, свабодны
І нізвызаны нічым;
Чуўся ён — і полю родны
І тым хмаркам выснавым,

Што усплывалі над палямі
У ясно-сініх небасох,
Пазлацоннымі краямі
Гожа зьяючы ў лучох;
І вітаў іх, ім сьмеяўся,
Падарожны малады
І ціхутка ў іх пытаўся:
«А вы, мілыя, куды?..
Вам дарогі ўсе адкрыты,
Дзеткі сонца і зямлі,
Клопат, думкі, — усё пазбыто,
Вас нягоды абышлі».
А дарога ў пяць нітак
Усё бяжыць і усё бяжыць,
На абапал з ёю жыто
Каласкамі гаманіць;
І ідуць, ідуць малюнкі
Поля, лесу і лугоў,
І ляжаць, бы тыя стрункі,
У полі засеўшы шнуроў.
А вот там, на павароці,
Дзе высокі крыж стаіць,
Яблык вежы ў пазалочі
У небе зьяе і гарыць.
Параўняўшыся, прыпыніўся
І набожна шапку зняў,
Ціха хлопчык памаліўся,
Богу чэсьць, хвалу аддаў.
І дыбае зноў дарогай.
Сонцо стало прыпякаць;
Разважаць пачаў убогі,
Дзе б пажывы пашукаць?
У бок дарога павярнула,
Лёгшы зграбіваю дугой;
З-за дзярэў страху зірнула,
І дзьве коміны на ёй.
Падышоў Сымон — карчомка
Са стадолай і дваром.
Усім вядомы жыдок Шлёмка
Быў даўно тут карчмаром.
Шлёмку лаялі і білі,
Ды ні моцна, ні са злом,
Бо яго такі любілі —
Ні міналі яго дом.
Ды і як з ім ні паладзіць?
Як бы ты ні быў з ім груб —
І пасудзіць і парадзіць.
Ды і выпіць даць ні скуп,
Абы толькі былі грошы,
Німа грошай — напавер; —
Адным словам, — жывд харошы,
Толькі й ты яму адмер.
Дык ні дзіво, што да Шлёмкі,
Плыў зарод, як у касьцёл,
Шоў і свой і нізнаёмы,

Узяўшы у кецку і ў прыпол.
І чаго тут ні сустранеш!
Сьпева, бойкі, — ўсяго шмат,
І сам часам вобраз зьменіш,
Потым сам сабе ні рад.
Тут пасэсар, арэндатар,
Дробны шляхціц, важны пан,
Хто папіць, гульнуць аматар, —
Кожын міл быў і жадан.

Вот Сымонка затрымаўся —
Ці зайсьці, ці лепш мінуць?
Урэшці смеласьці набраўся —
«А чамуж ні завярнуць?»
Хоць ні смела, ды ступае
На карчомны ён парог
І пужліва азірае
Гэты моташны бярог.
Удоўж сьцен цягнулісь лавы.
На сталох — сляды яды —
Крошкі хлеба і патравы;
З аднае сыяны жыды
З-за асадак пазіралі,
Да так важна, як панэ.
За сталамі засядалі
Выпівакі, ядунэ.
Пах гарэлкі, дым махоркі,
Як туман пад столлю звіс,
І ад сьмеху і гаворкі
Сьцены голыя трасьлісь
Тут сварылісь і гадзілісь,
Палаваліся сябрэ,
Пахвалялісь і насілісь
З сваёй сілай вухарэ.
Бегаў Шлёмка, як шалёны
То к сталу, то ад стала,
І быў ён як рак чырвоны,
Цёрся ўсюды, як мятла.
Пазіраў Сымон пудліва
І хацеў ўжо маху даць, —
Тут падскочыў Шлёмка жыва
І стаў хлопца заклігаць:
— Ну, ідзі далей, места хваце,
Ну, ні бойся — ні зьядучь.
Зайграй людзям, пане браце —
У кішэні накладуць. —

Пасьмялеў Сымон, — дыбае,
Азіраючыся вакол.
Ось ён мейсцо выбірае,
Забірае яго рух;
Вынуў скрыпку, смык падмазаў
І па струнах як павёў, —
Ціха стало ўсё адразу,
Змоўкло мора галасоў.
Павярнуліся ўсё галовы,
У той бок, дзе граў Сымон,

Дзе йшоў гоман, ціхі, новы, —
Струн жалобны плач і стон.
Пераглядваліся мужчыны
І ківалі галавой,
То згіналі свае сьпіны,
То уставалі чарадой,
Кончыў граць ён і дрыготна
Шапку зняў і стан скланіў, —
Дараць шчыра і ахвотна, —
Усіх Сымонка тут зьдзівіў;
Нават Шлёмка грыўню кінуў,
Да сябе у пакой зазваў.
— От жа здольны, каб ён згінуў!
Люд Сымонку выхваляў.
Прываліло ўсім кагалам
Племя Шлёмава ў пакой
І стаўшало песным валам,
І гуло наперабой
То с Сымонкам, то с сабою;
А з іх самы дасціпны
Узяў скрыпку і рукою
Дакрануўся да струны...
І ні рад Сымон тэй чэсьці
І кампаніі такой,
Хоча ногі як унесці, —
Горш астрога той пакой, —
І на дзьверы пазірае,
Як бы вырвацца з галды,
А кагал цясьней сьціскае,
Усё нагойлівей жыды.
От ўжо Хаім змайстраваўся,
Каб і смыкам павясыці;
Тут Сымонка ні стрымаўся,
Адбірае смык — «Пусці!»
Хаім зубы выскаляе
Аж тут Шлёмка ўпуснуў сам.
— Го, мой Хаімка ўжо грае!..
Мотка, Хаім, Сруль, Абрам!
Вон пашлі вы! — Выпіхае,
Гоніць Шлёмка у карк сыноў,
Потым дзьверы зачыняе,
Да Сымона падышоў,
Сеў напроці, — важна міна.
— Слухай, хлопце: ты — жабрак?
Ну, і што? фэ, — п'яганіна!
Ні карысьць табе, ні смак.
Ты ж-музыка найцярвейшы!
Ой, музыка! проста — ух!
І пан нават найважнейшы
Да цябе прыклоніць слух... —
І пры гэтым асьцярожна
Жывд ўсё зьянохаў, распытаў.
Што тут лыга і што німоўка
І так потым ён дадаў:
— Я такі інтэрас маю,

Так табе я палічу:
 Я кармію, я абуваю.
 Навят грошай прыплачу.
 А ты у карчмі заставайся.
 У мяне ты будзеш жыць;
 Ты ні бойся і згаджайся—
 Тут ні будзеш ты тужыць.
 Чаго с торбай валачыцца?
 Чаго кленчыць, жабраваць.
 Калі можна прыпыніцца,
 Хлеб смачнейшы спажываць?

Слухаў хлопчык, сам пануры,
 Апусціўшы галаву.
 «Ма быць добрае патуры...
 Што ж? пабуду, пажыву».
 Разважаў хлапец у сэрцы,
 Зрэдка вочкамі ускідаў.
 Ясна ўсё, як на талерцы
 Хітры Шлёма выкладаў.
 —А чым буду я займацца?
 —Шхэ! якая праца тут:
 Граць ты будзеш наймавацца

Ад мяне—і весь твой труд!
 У карчмі будуць вечарынікі
 Ці ігрышчо дзе у каго,
 Ну, паграеш дзеве гадзінкі
 Раз-два у тыдні—і ўсяго!
 Вот і ўся твая работа...
 Чаго ж больш табе жадаць?
 Ну, й жыві, як ёсць ахвота...
 Больш ні маю што сказаць.
 Цяпер твой чарод і слово,
 Дык падумаі і скажы.

—Ну, што-ж? граць, пан, мне
 (ні нова,
 Скрыпка, смык мне ні тужы—
 Я сагласны быць у пана
 І служыць я тут гатоў.
 Так Сымонка нігадана
 Тут прытулішчо знайшоў.

(Працяг будзе).

Якуб Колас.

г. Обоянь, Курск. губ.
 8—7х1 1917г.

Казанне.

Слабажанская паравія лічылася багатай.

Гадоў трыццаць на адным мейсцы, у Слабадзе, служыў поп Давід. Пастарэў, завядуца. Пара было-б і адпачыць, даць мейсцо другому. Але бацька ні падаваў у заштат, а чагось чабаў. Старшыя дзеці яго ўсе былі прыстрыяны: жаніліся, альбо павыходзілі замуж, і толькі самы малодшы сын, Андрэй, канчаў сямінарыю. Поп Давід крыёма жадаў, каб сын яго заняў бацькава мейсцо, а бы той хацеў высьвенніцца на папа, і ўжо меў на воку маладую суседку-снэрхалку.

Перайшоўшы ў 6 клас і прабыўшы 4 месяцы апошняго году свайго вучэння, прыехаў Андрэй на Баляды да свайго старэйшага бацькі. Разказаў бацьку Андрэй пра жыццё ў роднай сямінарыі (у гэтай сямінарыі вучыўся і поп Давід), пра тое, як любіць яго сам рэктар за пекныя і умелыя казанні, каторыя Андрэй ні раз гаварыў у сямінарскай цэркві, як прыходзіла яго чарга.

Любіў гаварыць казанні Андрэй, быў здольны да гэтага і заўсёды, добра прыгатаваўшыся і завучыўшы казанне на памяць, гаварыў без паперы. Мяккі, лагодны голас меў Андрэй—голос, кажучы, так і западаў у душу слухачом.

Любілі свайго пастыра слабажане за яго даступнасць, нітарплівую службу ў цэркві і толькі аднаго хачелі, каб часцей гаварыў казанні поп Давід, а ён над старасць стаў рэдка навучаць людзей у цэркві, і то больш с кніжкі што прычытае.

Любілі слабажане і папавога сына. Многа добра зрабіў ім Андрэй, іх жывы, рухавы, і з усімі ласкавы паніч. То кніжку пачытае селянам Андрэй, сабраўшы іх у школьцы, дзе вучыла дзяцей яго сястра, маладая удава, то беларускую газету, то спектакль учыніць у гэтай жа школьцы.

Найбольш любілі селяне, як ім чытаў Андрэй што смешнае ў іх роднай беларускай мові. Трэба сказаць, што і сам Андрэй прапавіў троху ў гэтай беларускай мове, што насяў ім чытаць, і,

ведама, добра гаварыў па-беларуску.

Троху коса глядзеў на гэту работу для народу Андрэй бацька, баючыся ніпрыхільнасці начальства, бо заведучым тае школькі лічыўся поп Давід.

—Усё добра, Андрэй, але кінь ты гэту беларушчыну!—казаў Андрэю бацька.

Часта былі спрэчкі паміж імі на гэты тэма. Андрэй ні раз угаварываў бацьку направаваць сказаць да народу казанне «па-просту», у беларускай мові.

Бацька ані слухаць хацеў.

—Што ты, сыноч! Як на гэта паглядзіць у кансісторыі!

Андрэй с гарачнасцю моладасьці адказвае:

—Што-ж тут ліхога? Скарэй зразумеюць паравіяне ў сваёй мові, скарэй зробіць тое, што ў іх простае сэрца будзе ўкладаць ты. А гэта ж і ёсць мэта твая, як пастыра!..

—Так то так, але ніколі ні гаварылі да іх па-беларуску,—усе ні згаджаўся поп Давід.

Канчаўся стары год, а з ім гасціны Андрэя ў бацькі: пасыла трох каралеў трэ было ехаць у сямінарыю. Андрэй усё нешта піша ў сваёй станцыі. Папу Давіду задавалася, што сын яго стаў троху сумны, задуманы: «Троху маркоціцца перад ад'ездзінамі». думаў ён.

Пахудзеўшы да аднаго лісточка, сьценны календарык, што вісеў перад сталом Андрэя, паказываў 31. Андрэй глянуў на тое чысло, падняўся і пайшоў да бацькі.

—Татачка, можна мне заўтра на імшы ў цэркві гаварыць казанне да людзей?

—Чаму-ж? Добра. Ты ж у сямінарыі першы прапаведнік, а у нас ні казаў ні разу казання. Я і сам думаў аб гэтым.

Сын падзякаваў і хацеў выйсці, а бацька запытаўся:—Аб чым жаш будзім гаварыць, сыноч? Можэ есць напісанае казанне?.. Ну, але ні трэба: цікавей будзе і мне паслухаць, ні ведаўшы тэматы. Дай, Божэ, пасьпеху!

Першы дзень 1917 году. У Слабажанскай цэркві многа людзей. Нікаторыя

ведалі што сягоння будзе панічовае казанне.

Канчаецца абедня. Прапелі «Огчэ наш». Выбраўшы сабе зяленіны, з белымі крыжыкамі і гвиздачкамі, сціхар, падышоў з ім Андрэй да бацькі, каб той благаславіў. У адзетым сціхары падышоў малады прапаведнік да тых дзвярэй, адкуль трэ было выходзіць яму на амбону. Пры дзвярах вісеў люстэрак. Паглядзеў на сябе Андрэй, адтуль высягнуў троху пабязеўшы твар з бліскучымі чорнымі вачыма. Рот так часта аткрываецца для зеваты, а на ўсяму целу перабегла нэрвная дрыгаўка, так добра знаемая прамоўцам, вучням перад самым экзаменам, артыстам і прапаведнікам...

Вось з мяккім шэлястам набегла з аднаго боку царскіх дзвярэй чырвоная завеса і, расцягнуўшыся ва ўсю сваю шырыню, завесіла іх. Паставілі наложчык. Народ падаўся ўперад. Вышаў Андрэй на амбону, два разы перажыгався перад царскімі дзвярыма, абярнуўся да людзей і гомка пачаў звычайнае: «Во імя Отца і Сына, і Сьвятаго Духа». Палажыўшы рукі на аналойчык і моцна шчапіўшы пальцы, пасыла нівялічкай паузы, смела пачаў Андрэй гаварыць казанне... па-беларуску. Як звонкія пацярачкі, пасыпаліся ў натоўп зычныя беларускія словы. Голас чысты, малады... А людзі застылі ў задзіўленні. Нізвычайная рэч!.. Перад слухачамі першы раз гаварыў ім знаёмы паніч і гаварыў у іх роднай беларускай мові, чаго ніколі яны ні чулі!.. Прайшло першае задзіўленне, і людзі сталі лепей услухацца ў словы казанья. А Андрэй гаварыў с пачуццём, выразна,—гаварыў с такой сілай, як ні удавалася яму гаварыць і ў сямінарскай цэркві на чарговай практыцы.

Лагодныя, мяккія, як аксамітныя, словы яго казанья стройна лажыліся адно за другім і западалі у душы простых паравіянаў.

Андрэй гаварыў новагодняе казанне аб тым, што граба быць праудзівымі, шчырымі хрысціянамі, а ні па пазе толькі; хрысціянамі ні па верху, а ўнутры, і тады Бог будзе бліжэй да нас. Тады Ён благаславіць нас у наступным годзі і ва ўсё жыццё напаче шчасцем, а

ПА БЕЛАРУСІ.

(Ад сваіх дапісчыкаў.)

М. Буцлава, Вілейскага павету. Трэ́йная зіма ідзе, як Буцлава асталася без вучыццёў. Дзеве народных школы пустуюць ужо трэці год. Вучыццлі як уцяклі ад немцаў, дык і ні варочаюцца. Перад Калядамі тутэйшыя селяне рашылі, што трэба самім шукаць рады на сваю бяду, што трэба даць дзецям добрую навуку. Прыгаварылі, сходам, што трэба адкрыць у Буцлаві гімназію для кніжных навук і для навук рамесніцкіх.

Валастное Земство і коопэратыўная грама ахвяравалі на гімназію грошы, выбралі Раду апекі над гімназіяй, якая яшчэ збірае грошы на гэтую справу. На Коляды быў збор складчыны на гімназію у касцёлі і па усей воласці. 27 снежня гаспадары м. Буцлава далі 2 дзесяціны агароднай зямлі,—паўплярцаўкі, пад будынак для гімназіі. Дырэктарам выбралі Юзэпа Васілевіча з Масы. Навука пачнецца 15 студня.

Свой.

Засьц. Інаўка, Дзісенскага павету. Нішчасныя часы паўсталі на нашай зямельцы. Тыдніў з дзесяць таму назад жыццё працоўнага народу, наогул, было шмат мілейшым і спакойнейшым ад сягонняшняга. Жыццё гаспадары-хлебарабы было куды безпачней, як цяпер. Закон без артыкулярнага права развязаў паганяныя рукі разным «антылюдзям», гатовым і любую мінуту, пад рознымі «напрокат» імёнамі, тварыць свае страшныя, камарныя «па-

літычныя» справы...

У снежны м-цы тут было вося якое здарэнне. Позна у ночы, да гаспадары засыценку Інаўка, [каля м. Укажні], Лясавіча, прывалаклася цеплая кампанія, «ні прызнаючы чужой уласнасці» і замучыла на сьмерць 5 душ нішчаснай сям'і Лясавіча: гаспадары, яго жонку, двух сыноў (аднаму—18 гадоў, другому—10 г.) і маладога хлопца, каторы прыехаў да іх у госьці. Апроч гэтаго, яшчэ паранілі маленькую дзяўчынку-паствушку, каторая выжыла толькі дзякуючы таму, што завалілася пад ложак і прытаілася забітай. Разбойнікі забралі с хаты ўсё лепшае і паехалі на конях нябошчыка нівядома куды.

На заўтра суседзі знайшлі нішчасную сям'ю Лясавіча на падлозі, у лужах крыві, у страшным відзе: каму нос і вусны адрэзаны, каму вочы выколаты, каму далоні рук папрабаваны і усім парашча-пліваны чарапы галоў і папрабаваны скрозь грудзі і жываты нейкай пешняй, ці ломам.

Ухавай, Божа! *Свой чалавек.*

Г. Рэжыца, Віт. Г. Тут зрабіўся гурток беларусаў с служачых залезнай дарогі. Есьць сяброўкаў да 100 чалавек, але гурток яшчэ ні зусім нарыхтаваўся. Хутка прыедуць беларусы прапаўнікі с Пскова і памогуць з'арганізаваць Рэжыцкую Раду. Есьць шмат беларускага войска.

І. Ч.

БЕЛАРУСКІ РУХ.

Орэнбург. Нарэшці беларусы і у нашым горадзе здалелі арганізавацца. 17

сьнежня адбыўся першы агульны сход тутэйшых прыхільнікаў беларускай справы. Сход, праўда, с прычыны ваеннага стану у горадзе быў нелегальны. Аднак жа, маючы на увазі цільнасць справы, усе згадзіліся ні адкладаць утварэння гуртка і ухвалілі рэгламэнт яго. У камітэт выбраны старшынёю—Б. І. Логутка, таварышам яго і скарбнікам—А. А. Лапуць і сакрэтаром А. П. Шайко. Гурток ставіць сваёй мэтай культурнае, палітычнае і эканамічнае развіццё Беларускага народу.

Пажадаем жа новай нашай арганізацыі skutachнай працы на карысьць дарагой Бацькаўшчыне!

Беларус.

Г. Пскоў. Тут залажылася Беларуская Рада. Шмат ёсьць беларусаў з Гродзяншчыны і Віляншчыны. Усе даюць ахвяры на карысьць Рады. Дрэнна, што нідзе ні відаць было абвесткі аб падпісцы на «Вольную Беларусь» і іншыя выданні, бо ні усе ведаюць, дзе і што друкуецца у нас.

Хутэй усе беларускія гурткі прымайце падпіску на газэту і рабіце абвесткі.

І. Чалыеўскі.

Беларускае войско.

Конфэрэнцыя беларусаў-воінаў Петраградзкага гарнізону і яго ваколіц выдзяліла с свайго складу часовы беларускі вайсковы выканаўчы камітэт дзеля арганізацыі беларусаў-воінаў і беларускіх вайсковых часцей і дзеля зносін с цэнтральнай беларускай радай у Мінску.

Беларуская кавалерыя.

У Красным, каля Оршы, форміруец-

на тым сьвеці паміле найвышэйшае шчасце—нябескае панаванне. Доўга гаварыў Андрэй свае добра апрацаванае казанне. Відаць было, што ен увесь аддаваўся сваёй сьвятой рабоце, жыў і гарэў ёю.

«Што нашыя сьвечкі, калі яны гарэць без нас, калі і пры сьвячэнні іх у нашай душы пануе цемра грэху! Чаго варты нашыя сьвечкі, калі гарачае полыме іх безсільна растапіць лед нашага халоднага сэрца?..» Так гаворыў прапаўнік.

Пекна выразныя, трагічна-жаласлівыя словы казання білі па сэрцу і рабілі неумаліма-магутнае, безжаласна-сільнае уражэнне. У абсалютнай цішы можна было пачуць то там, то сям глыбокі ўздых селянскіх грудзей. Многа жанчын плакала, уціраючы вочы рознакаляровымі хустачкамі.

Прычасціўшыся Св. Цела і Крыві Хрыстовай, слухаў за царскімі дзвярмі бацька казанне свайго сына. Чуць адхінушы завесу, відзеў ен, якія чары трыюцца у мастацкі апрацаваным і зразумелым слове. Але ні чакаў ен, што

сын будзе гаварыць па-беларуску. І збіўчывыя мыслі і пачуцці раптоўнай хваляй агарнулі папа Давіда.

Моцна і пекна закончыў Андрэй..

Як зачарованыя сталі людзі колькі момэнтаў у поўнай цішы. С прасьвятлеўшым тварам пайшоў Андрэй у аутар.

«Што ты зрабіў? Я ні думаў, што ты па-беларуску!.. Ну, але посьля.. Бог цябе прасці!»,—сказаў поп Давід, адчыніў царскія дзвярды стаў канцаць абедню.

Андрэй зьняў сьціхар і чакаў, пакуль усе людзі перападуюць крыж і разоідуюцца, але парухвінне ні расходзіліся; у царквы і каля царквы іх было многа.

Разам пайшлі с царквы Андрэй з бацькам. Як толькі выйшлі—іх абступілі людзі. Як у ватзін гомае, дзякавалі селяне маладому прапаўніку, хвалілі яго казанне. Адна бабка са сьлязьмі у вачох гаварыла: «Паўчонок наш! Дзякуй табе за твае казанне!.. Натта ж хараша. Усе зразумела і я дурная, усе паняла!»

«Так і слухала-б, алаецца, без концу!» дадала другая. Нейкі чад напаву у галаве папа Давіда і яго сына,

пакуль яны дайшлі да дому.

Супакоіўшыся, яны доўга гаварылі за абедам аб сягонняшнім казанні. Поп Давід быў рад за сына і нават ні трывожыўся аб тым, «як на гэта наглядзяць у кансісторыі».

З вясною загараўся Вялікая Расійская Рэвалюцыя. Скоры прыехаў на Вялікідзень да бацькі Андрэй. Цяпер вольна і смела гаварыў ен казанні па-беларуску амаль ні кожную нядзелю, кожнае сьвято. Кароткі вучэбны год кончыўся, і Андрэй прыехаў дамоу саусім, скончыўшы курс сэмінарыі.

Поп Давід пасля службы абвесьціў раз сваіх парухвіян, што ен 1-го мая падае у заштат, а парухвію перадае сыну, каторы, калі яны хочуць, заступіць яго месца.

Слабажанскія парухвіяне былі рады, што месца свайго бацькі заступіць Андрэй, катораго яны яшчэ болей падобілі за яго прыгожыя, сілыныя і ясныя казанні.

С таго часу слабажане глядзелі на паўча Андрэя, як на будучаго свайго маладога бацьку.

Міхалік Галко

да цяпер Беларускі нацыянальны конны полк.

Прыходзяць кавалерыйскія часці з розных фронтаў.

С.-Гарадок. У Сёмкавым Гарадку, Мінскага павету, да 1863 году быў каталіцкі касцёл. У 1860 годзе ваявода Мінскі, Адам Хмара, сам каталік, каб змясіць іх рускія ўласці, якія у нашым краю пачалі перааробляць касцёлы на праваслаўныя царквы, пабудаваў тут на свой кошт і царкаў. Але гэта ні чаму ні памагло, і ў 1864 годзе касцёл такі быў забраны ад каталікоў і пераробляў на царкаў, у якой пачалі атіраўляць набажэнства, а пабудованую Хмараю царкву зачынілі, бо ў ёй, дзеля мажогі ліку праваслаўных у акрузе, ні было патрэбы.

Цяпер дамагаюцца, каб каталіком была звернута іх даўнейшая сьвятыня, тым болей, што праваслаўным яна ні патрэбна, бо другая царква [новая] стаіць зачыненая і да гэтага часу. Справядлівасць, разумеюцца, вымагае, каб католікі Сёмкава-Гарадзецкай акругі, калі ў іх ёсць на гэта бажанне, адтрымалі назад тое, што некалі ў іх гвалтам было ўзято. Але справядлівасць-жа вымушае нас сказаць, што трэба, каб адданы назад каталіком касцёл ні зрабіўся польскай «пляцувкай на крэсах» для пераароблення «людю беларускаго» на «народ польскі».

Гэтаго шахрайства рэлігійнымі патэбамі народу беларускаго—досыць!

Рэзалюцыя салдат беларусаў у Мінску.

Мы, салдаты,—беларусы 289-го пехотнага запаснага полка на сабранні ад 3-го студня 1918 г., абгаварыўшы пытанне аб вывадзі полка з гораду Мінску, усе згодна паставілі протэставаць проці гвалту, які чыніцца над беларускімі арганізацыямі, і трэбаваць ніадкладнага дазволу складаць беларускія нацыянальныя полкі. Мы вымагам, каб наш полк быў пераімянован у першы нацыянальны беларускі полк з астаўленнем яго ў г. Мінску.

Прызнаючы прынцып «савітскай владзі» і падтрымліваючы рэзалюцыю, ухваленую І Усебеларускім зездам, заяўляем, што мы проціў усякай грамадзкай вайны, але калі гэта будзе вымагацца патрэбаю абароны нашых народных інтарэсаў, то мы патрапім адстаяць з зброей у руках.

Мы выказваем нашае даверро і падтрыманне Цэнтральнай Вайскавай Радзе і ўсе сілы свае ў патрэбны момэнт гатовы аддаць на яе распараджэнне.

Дзеля спаўнення ўсяго выказанага ў гэтай рэзалюцыі, мы пасылаем дэлегацыю Галаўкашу і яшчэ раз заяўляем, што накіём г. Мінск толькі скараючыся грубому прымусу.

Чары ночы.

У небі чары... І ноч немая.
Месяц сьветляны, зорак без краю...
Хто там у бездонні блакітнай без канца
Сыпле, як зерні, мільёны сонцаў?!

У небі чары... Зямля серабрыца,
Туман над рэчкай, істужкай дыміцца
Дрымотай атуляна веска адна...
І небо шапоча: «Спакойнага сна!»

Петра Маслоўскі.

Бітае шкло.

1. Мой дзед.

Мой дзед гарэлку добра піў.
Сто лет на сьвеці ен пражыў.
Да працы, кажуць, быў ахвочы,
Але над старасць страціў вочы.

2. Дзядзька Міхалка.

Дзядзька Міхалка дзелае бочкі,
Бялікія бочкі на продаж.
Зраня да ночкі—бочкі ды бочкі...

3. Снярыца.

Аурам—заможны гаспадар.
Ну, ен—саусім ні тараваты.
Смачна сам ні есьць, ні пье,
Старца гоніць вонкі с хаты.

4. Аўдоля Міхасіа.

Міхась гарэлку дужа піў,
А п'яны жонку моцна біў.
Цярпела ўсе, усягды маучала
Аўдоля, жонка Міхася,
Як лепі жыць і ні бажала,—
Як шчэпка, высыхла ўся.

5. Пераклад.

Уляцелі дзеткі ў хатку.
Клічудь хутка свайго татку:
—Па'лядзі ідзі, татуля,
Сеткі нашы, як цыбуля,
У мокрай ціне зелянеюць,
І набішчык там блізець...

6. Да № 1.

Закахаўся надта ў,
Відзіш гэта і сама!
Што ж у моўчкі ты гуляеш,
Як нічога ні ўцямаеш?
Што кажу табе—маучыш;
Прыхінуся—ты крычыш.
Маіх жартаў ні прымаіш...

7. Ф. Чарнышэвічу.

Мне мілы гукі роднай мовы
І гул зялёнае дубровы.
Мне любы шэпты каласоў,
Дзяцціны сокот хітрых соў.
І песню жаўронка ў полі
Хадаіў я слухаць шмат разоў.
Я быў там сынам Беларусі
І бацькам чыстых абразоў.

8. Душа.

Пачуванні мае—вы ні войстрыя,
А вы сонныя, ні глыбокія.
Прызаціхла душа, ні варушыцца,
Ні базіць ужо, ды й ні цешыцца...
Стрэпаньні-жа ты, мал бедная,
Пабалі ішчэ—будзеш лепшая!

М. Г.

ЗОРЫ МАГУТНЫЯ.

Зоры магутныя, зоры прасьветлыя,
Дайце душам вы спакой!
Думкі, уславіце шчаслівыя, сьветлыя,
Смутак зьвіштожце вы мой.

Хай спытвае душа адзінока
І ўзамаеся яна.
Хай-жа журба мая знікне глыбокая,
Хай надыйдзе цішыня.

Думкі, пазіўсяе хваляю рачына,—
Проч ад мяне ты, клічба!
Порагі зьвінуць, ні будзь нам вечныя,
Скончыцца таўм, барацьба!

Думкі, уславіце шчаслівыя, сьветлыя,
Смутак зьвіштожце вы мой;
Зоры магутныя, зоры прасьветлыя,
Дайце душам вы спакой!

Я. Журба.

„Конфэдэраліст“.

Украінскі с.-р. нізалежныя выдаюць свой орган «Конфэдэраліст». У стацыі «Замест программы» яны так зазначаюць свае пагляды:

«Мы конфэдэралісты. Простую фэдэрацыю мы лічым утопіяй (нізбытачнай марай, лятуценнем). Фэдэрацыяў роўных народаў на сьвеці ні бывае, і па сваёй істоці яны німагчымы. Фэдэрацыя с цэнтральным парлямэнтам і дужым цэнтральным урадам на чале магчыма толькі ў формі аднонацыянальнай, калі яна злучае раскіданыя часткі аднае і і тае нацыі (Злуч. Штаты, Аўстралія, Аргенціна і т. п.). У нас жа справа ідзе аб злучэнні розных народаў з рознымі культурамі і рознымі умовамі палітычнага і эканамічнага жыцця, і гэтакае аб'яднанне можа насіць адно форму вольнага хаўрусу вольных рэспублік, каторыя і ў хаўрусі захаваюць сваю вольнасць, усю нізалежнасць, увесь свой суверэнітэт,—або форму Конфэдэрацыі. Гэтакаго іменна хаўрусу мы і дамагамся, бо жадаем, каб Украіна назаўсоды заставалася нізалежнай рэспублікай у «созв'яздін» другіх гэтакіх жа нізалежных рэспублік. Мы ні хочам, каб Украіна была простым штатам ці правінцыяй у якойсь мітычнай аднаўлёнай Расіі; мы хочам, замест буржуазна-рэспубліканскай імперыі, пабудаваць зусім новы гмах Конфэдэрацыі Вольных Народаў».

№ 1 «Вольн. Беларусі» с прычыны нізалежнай ад рэдакцыі ні мог быць высланы ўсім падпішчынам.

Рэдактар Я. Лёсін,

Приймається передплата на 1918 рок на тижневик

„БОРОТЬБА“

орган Цэнтральнаго Комітета У. П. С.-Р.
Ціна на місяць; 1 карб. 20 коп. на 3 місяці—3 карбов.

Згідно з постановою Цэнтральнаго Комітету від 11 грудня кожна організація мусить обов'язково передплачувати не менше 10 примірників.

Незабавом вийдуть: Метелик № 2: «Большевицьким хваля». М. Шр.: «Шляхи до федерації».